

Hoe 'trendy' kiesstelsels Europese democratieën veroveren

Damien Bol, Jean-Benoit Pilet en Pedro Riera

EEN SAMENVATTING VAN

Bol, D., Pilet, J.-B. & Riera, P. (2015). The International Diffusion of Electoral Systems: The Spread of Mechanisms Tempering Proportional Representation across Europe. *European Journal of Political Research*, 54(2), 384-410.

Waarom worden zetels in sommige landen evenredig verdeeld, terwijl dit niet het geval is in andere landen? Waarom hebben landen een voorkeur voor een bepaald kiesstelsel? Vaak wordt verondersteld dat het kiesstelsel het resultaat is van strategisch gedrag van (grote) politieke partijen. Op basis van een onderzoek naar kiesstelsels in Europese landen tussen 1945 en 2011, betogen wij dat de keuze voor een kiesstelsel soms mede wordt bepaald door kiesstelsels in andere landen.

Gedurende de laatste twintig jaar is de academische literatuur over kiesstelselwijzigingen sterk gegroeid. Aanleiding voor dit academische debat waren de hervormingen van de kiesstelsels in Italië, Japan en Nieuw-Zeeland in het begin van de jaren negentig, na een relatief lange 'stilte' rond dit onderwerp in de voorafgaande decennia. Als gevolg van deze gebeurtenissen is er een academisch debat ontstaan over de vraag waarom politici

bepaalde kiesstelsels verkiezen boven andere stelsels.

Onderzoekers veronderstellen vaak dat keuzes voor kiesstelsels onafhankelijk van elkaar geschieden: elk debat zou op volstrekt geïsoleerde basis plaatsvinden. Hervormingen van kiesstelsels worden beschreven als het resultaat van partijpolitiek, waarbij partijen hun macht trachten te maximaliseren. Politici besteden echter ook aandacht aan institutionele innovaties in buurlanden. Wat wij beargumenteren is dat, zoals aangetoond in de literatuur over *policy diffusion*, de ingebruikname van een nieuw kiesstelsel in bepaalde landen een regionale trend kan creëren. Als bepaalde elementen van kiesstelsels in meer en meer landen geïmplementeerd worden, zal de indruk ontstaan dat dit element zorgt voor efficiëntere of geschiktere kiesstelsels. Dit kan leiden tot de aanpassing van gelijksoortige elementen in andere landen.

Om de hypothese te testen dat bepaalde 'superieure' kiesstelsels zich verspreiden, bestuderen we kiesstelsels in Europese landen tussen 1945 en 2011. We bestuderen in welke mate binnen systemen van evenredige vertegenwoordiging elementen worden geïntroduceerd die de evenredige vertegenwoordiging beperken, zoals kiesdrempels en kleine kiesdistricten (minder dan acht zetels per district). Kiesstelsels met 'beperkte' evenredige vertegenwoordiging zijn recent onder de loep genomen door John Carey en Simon Hix in een artikel gepubliceerd in de *American Journal of Political Science* (2011). De claim van deze auteurs is dat dergelijke systemen een perfecte balans bewerkstelligen tussen *vertegenwoordiging* enerzijds en *verantwoording* anderzijds. Evenredige vertegenwoordiging leidt tot betere vertegenwoordiging van (kleine) partijen dan 'First-past-the-post'. Evenredige vertegenwoordiging leidt er echter ook toe dat er veel partijen in het parlement komen, en dat deze partijen relatief klein zijn. Dit zorgt ervoor dat coalitieregeringen ontstaan; bij coalities is het echter onduidelijk welke coalitiepartij exact verantwoordelijk is voor welk beleid. Carey en Hix stellen dat een trend in de richting systemen van beperkte evenredige vertegenwoordiging waarneembaar is.

Op de basis van data verzameld door het 'Electoral System Changes in Europe since 1945'-project stellen wij dat er in Europa inderdaad steeds meer elementen zijn geïntroduceerd die evenredige vertegenwoordiging beperken. We tonen vervolgens onder meer aan dat kiesdrempels en kleine districten verbonden zijn aan twee verschillende periodes. Kleine dis-

tricten waren 'trendy' in de jaren zeventig en tachtig. Deze werden geïmplementeerd in de nieuwe Zuid-Europese democratieën (Spanje, Griekenland, Cyprus). Voor kiesdrempels is de toename het sterkst in de jaren negentig, met de democratisering van het voormalige Oostblok. De meeste van deze voormalig communistische landen besloten een kiesstelsel met een kiesdrempel in te stellen. Kiesdrempels werden ook in een paar West-Europese landen geïntroduceerd (België, IJsland). Op dit moment gebruikt meer dan de helft van de Europese landen een kiesdrempel, terwijl ze zeer zeldzaam waren in de jaren veertig en vijftig. Het gebruik van kleine kiesdistricten is daarentegen relatief constant gebleven in de tijd; voortdurend maakt ongeveer dertig tot veertig procent van de landen gebruik van dergelijke districten.

In een volgende stap stellen we dat het toenemende gebruik van 'beperkte' evenredige vertegenwoordiging (deels) toe te schrijven is aan verspreiding van land tot land. Anders gezegd: als een bepaald land kiest voor een dergelijk kiesstelsel, zet dat andere landen aan in eenzelfde richting te bewegen. Dit betreft in het bijzonder landen die op enigerlei wijze een band met elkaar hebben. Om deze hypothese te testen, wordt gebruik gemaakt van een logistische regressieanalyse. In deze analyse wordt de ingebruikname van kiesdrempels en kleine kiesdistricten in verband gebracht met het gebruik van soortgelijke mechanismen in zogenaamde 'vergelijkbare landen'. We definiëren 'vergelijkbare landen' op verschillende wijzen: als buurlanden (bijvoorbeeld Zweden en Finland), als landen met dezelfde democratische

achtergrond (bijvoorbeeld Griekenland en Portugal) en als landen met dezelfde taal (bijvoorbeeld Duitsland en Oostenrijk).

De analyses tonen aan dat het diffusie-effect over 'vergelijkbare landen' afneemt met de tijd. Er is een sterk (en statistisch significant) diffusie-effect over twee, drie en vier jaar. Met andere woorden: kort nadat een bepaald land een zekere hervorming van het kiesstelsel heeft doorgevoerd, is er een verhoogde kans dat 'vergelijkbare' landen eenzelfde hervorming doorvoeren. Dit effect wordt echter zwakker naarmate de tijdsspanne toeneemt. Deze resultaten suggereren dat het 'diffusie-effect' vooral een kortetermijnkarakter heeft.

De getoonde effecten blijven bestaan als verschillende parameters verschoven worden. De effecten zijn dezelfde voor kiesdrempels en kleine kiesdistricten, afzonderlijk van elkaar. Ook blijven de effecten gelijk als 'vergelijkbare landen' op nauwere wijze gedefinieerd wordt en als meer traditionele verklaringen (zoals zetelmaximalisering voor individuele partijen) aan het model toegevoegd worden. Daarnaast blijkt dat er ook in *debatten*

over kiesstelselwijzigingen (ongeacht of een hervorming daadwerkelijk volgt) een diffusie-effect optreedt.

Terwijl onderzoek naar kiesstelsels in de afgelopen jaren steeds meer is gaan vergelijken tussen verschillende landen, werden hervormingen in kiesstelsels tot nog toe altijd als onafhankelijk van elkaar beschouwd. Dit onderzoek toont aan dat dit niet altijd een gerechtvaardigde keuze is: hervormingen in een bepaald land kunnen leiden tot gelijksoortige hervormingen in landen met een geografische of culturele band met dit land. De waarschijnlijkheid dat een land een bepaald kiesstelsel hanteert, wordt mede beïnvloed door het aantal 'vergelijkbare landen' dat dit stelsel al heeft aangenomen.

Bibliografie

- Carey, J.M. & Hix, S. (2011). The Electoral Sweet Spot: Low-Magnitude Proportional Electoral Systems. *American Journal of Political Science*. 55(2), 383-397.